

ks. Bogdan Zbroja

Osobiste doznania św. Jana opisane w Apokalipsie

Czytając Apokalipsę, często natrafiamy na wypowiedzi, w których św. Jan mówi o swoich osobistych przeżyciach i doświadczeniach¹. W niniejszym artykule postaramy się odpowiedzieć na pytanie: co wnoszą do teologii Apokalipsy osobiste wypowiedzi jej autora?

Pierwszym krokiem w badaniu tego interesującego zjawiska jest wyodrębnienie z Apokalipsy wszystkich wypowiedzi św. Jana wyrażonych w pierwszej osobie liczby pojedynczej. Następnie postaramy się uporządkować je logicznie, by na zakończenie wyprowadzić wynikające z przeprowadzonych badań wnioski teologiczne.

Wypowiedzi św. Jana

Już pierwsze słowa Apokalipsy zwracają uwagę czytającego na osobiste przeżycia św. Jana, który będąc na wyspie Patmos doświadczył spotkania z niezwykłą tajemnicą: „Ja, Jan, wasz brat i współuczestnik w ucisku i królestwie, i wytrwałości w Jezusie, byłem (ἐγενόμην) na wyspie zwanej Patmos z powodu słowa Bożego i świadectwa Jezusa” (Ap 1, 9).

Wzmianki o osobistym doświadczeniu tej czy innej sprawy spotykamy prawie w każdym rozdziale Apokalipsy (brak ich tylko w trzech rozdziałach: 2, 3 i 11)². Apokalipsa używa w 93 miejscach czasowniki, które wyrażają własne przeżycia św. Jana. Kluczem, który wyraźnie zwraca uwagę odbiorcy tekstu natchnionego na tę sprawę, są z pewnością słowa zapisane pod koniec dzieła: „To właśnie ja, Jan, **słyszę i widzę** te rzeczy” (Ap 22, 8). Wizjoner z Patmos ujrzał własnymi oczyma i usłyszał swoimi uszami. Co więcej, doświadczył in-

¹ Wiadomo, że Apokalipsa św. Jana jest jedyną w Nowym Testamencie księgą zaliczaną do prorockich. Prorok w świecie Biblii głosił ludowi w języku komunikatywnym to, co „widział” i „słyszał” – por. L. STACHOWIAK, *Profetyzm*, [w:] tenże, *Wstęp do Starego Testamentu*, Poznań 1990, s. 250.

² Rozdziały 2-3 zawierają tak zwane Listy do siedmiu Kościołów, które także polecono zredagować św. Janowi. Rozdział zaś 11 traktuje o „dwóch świadkach” oraz opisuje wydarzenia związane z „siódmą trąbą”.

nych doznań, które precyzyjnie opisał w Apokalipsie. Dlatego postaramy się dokładnie przyjrzeć tym słowom. W nauce biblijnej jest to niezwykle ważna sprawa, związana z genezą i zarazem interpretacją Pisma Świętego³.

We wspomnianych wyżej 93 miejscach spotykamy 13 czasowników określających osobiste doświadczenia św. Jana. Są to słowa: ἀκούω, ἀπέρχομαι, βλέπω, γίνομαι, γράφω, ἐπιστρέφω, ἔσθίω, θαυμάζω, κατεσθίω, κλαίω, λαμβάνω, λέγω i ὁράω.

Terminy te zwracają uwagę czytelnika na fakt osobistego udziału autora natchnionego w doświadczeniu tajemnicy objawienia, które następnie miał – jako naoczny świadek – przekazać innym.

Charakterystyka werbalna

Wymienione w powyższym paragrafie terminy należy poddać dokładnej analizie pod względem częstotliwości występowania w dziele oraz zakotwiczenia w biblijnej myśli teologicznej. Aby nie komplikować badań, przyjęto alfabetyczny klucz prezentacji słów mówiących o osobistych doświadczeniach wizjonera z Patmos.

ἀκούω

Termin ten oznacza: słyszeć, słuchać⁴. Pojawia się w Apokalipsie w odniesieniu do osobistych doświadczeń św. Jana 28 razy: Ap 1, 10; 4, 1; 5, 11. 13; 6, 1. 3. 5. 6. 7; 7, 4; 8, 13; 9, 13. 16; 10, 4. 8; 12, 10; 14, 2 (2 razy). 13; 16, 1. 5. 7; 18, 4; 19, 1. 6; 21, 3; 22, 8 (2 razy)⁵.

Nasz wizjoner usłyszał głos z nieba – Ap 10, 8; 12, 10; 14, 2 (2 razy). 13; 18, 4; 19, 1. 6. Dźwięki te były tak potężne, jak głos trąby (Ap 1, 10; 4, 1). Usłyszane słowa wyrażają zaproszenie skierowane do Jana, aby spożył „książeczkę ostatecznych wyroków” (Ap 10, 8). Św. Jan słyszy hymn w niebiosach, traktujący o dokonanym zbawieniu (Ap 12, 10; 19, 1. 6), który proklamują towarzysze Baranka (Ap 14, 2 [2 razy]. 13). Jako wybraniec, któremu zostało przekazane objawienie, św. Jan słyszy tajemniczy głos

³ SOBÓR WATYKAŃSKI II, konst. *Dei verbum*, 12: „Ponieważ zaś Bóg w Piśmie Świętym przemawiał przez ludzi na sposób ludzki, komentator Pisma Świętego chcąc poznać, co On zamierzał nam oznajmić, powinien uważnie badać, co hagiografowie w rzeczywistości chcieli wyrazić i co Bogu spodobało się ich słowami ujawnić” – cyt. za: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 1986³, s. 356.

⁴ Por. R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa 1994, s. 18-19.

⁵ Por. H. BACHMANN, W. A. SLABY, *Konkordanz zum Novum Testamentum Graece von Nestle-Aland 26 Auflage und zum Greek New Testament 3rd edition*, Berlin-New York 1987³, k. 79-80.

⁶ Por. A. JANKOWSKI, *Apokalipsa św. Jana. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz*, Poznań 1959, s. 250.

nakazujący wiernym opuszczenie zaprzędanego grzechowi i złu Babilonu (Ap 18, 4)⁶. Głos dochodzi od tronu Boga (Ap 21, 3), z Jego świętyni (Ap 16, 1), a nawet od czterech rogów ołtarza (Ap 9, 13. 16; 16, 7)

Swoje słowa wypowiadają także aniołowie – Ap 5, 11; 7, 4; 16, 5; 22, 8 (2 razy). Głoszą oni chwałę Baranka (Ap 5, 11), zapowiadają opieczętowanie ludzi wiernych Jemu (Ap 7, 4) i karę nad ich prześladowcami (Ap 16, 5). O tych usłyszanych tajemnicach wyraźnie zaświadcza nasz wizjoner (Ap 22, 8 [2 razy]). Dodatkowo swoje zdania wypowiadają cztery apokaliptyczne Zwierzęta (Ap 6, 1. 3. 5. 6. 7) oraz siedem gromów (Ap 10, 4). Nie można także pominąć głosu wszelkiego stworzenia (Ap 5, 13; 8, 13).

ἀπέρχομαι

Kolejnym słowem, wyrażającym osobiste doświadczenie św. Jana jest termin ἀπέρχομαι, który oznacza: odchodzić, iść⁷. W *Objawieniu Janowym* pojawia się tylko jeden raz w badanym przez nas kontekście – Ap 10, 9⁸. W wersecie tym św. Jan stwierdza, że poszedł do anioła, który trzymał w ręku „książeczkę ostatecznych wyroków”, i powiedział do niego, aby mu dał tę książeczkę (por. Ap 10, 9)⁹.

βλέπω i ὁράω

W Apokalipsie napotykamy osobiste doznania wzrokowe, które miał św. Jan. Autor natchniony stosuje na określenie widzenia dwa synonimiczne terminy: βλέπω i ὁράω. Pierwszy z nich oznacza: widzieć, spoglądać¹⁰. Pojawia się on tylko w naszym kontekście 3 razy: Ap 1, 12; 22, 8 (2 razy)¹¹. Odnosi się on do wizji wstępnej i kończącej dzieło. Niezwykle interesującym jest apokaliptyczny zwrot mówiący o chęci zobaczenia głosu: Καὶ ἐπέστρεψα βλέπειν τὴν φωνὴν (Ap 1, 12). Dosłownie trudno jest zrozumieć to zdanie. W Ap 22, 8 św. Jan wyraźnie potwierdza swoje osobiste doznania, które opisał w swoim dziele.

Drugie słowo ὁράω oznacza przede wszystkim: zobaczyć, dostrzec, zauważyć¹². Mamy więc jakby bardziej intensywną czynność patrzenia. Już nie tylko widzieć (βλέπω), ale zauważyć, dostrzec (ὁράω). Ze słowem ὁράω spotykamy się częściej, bo aż 49 razy: Ap 1, 2. 12. 17. 19. 20; 4, 1; 5, 1. 2. 6. 11; 6, 1. 2. 5.

⁷ Por. W. BAUER, *Wörterbuch zum Neuen Testament*, Berlin-New York 1971⁵, k. 167.

⁸ Por. H. BACHMANN, W. A. SLABY, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 179.

⁹ Por. E. A. KUCKERKORN, M. D. MATEOS, T. KRAFT, *Apokalipsa św. Jana*, [w:] *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego*, Warszawa 2000, s. 1694.

¹⁰ Por. P. G. MÜLLER, *βλέπω*, [w:] *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, ed. by H. Balz, G. Schneider, t. 1, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz 1980, k. 532-535.

¹¹ Por. H. BACHMANN, W. A. SLABY, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 288.

¹² Zob. szerzej: R. MICHAELIS, *ὁράω i inne*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. von G. Kittel, G. Friedrich, t. 5, Stuttgart 1966, s. 315-382.

8, 9, 12; 7, 1, 2, 9; 8, 2, 13; 9, 1, 17; 10, 1, 5; 13, 1, 2, 11; 14, 1, 6, 14; 15, 1, 2, 5; 16, 13; 17, 3, 6 (2 razy); 18, 1, 19, 11, 17, 19; 20, 1, 4, 11, 12; 21, 1, 2, 22¹³.

Św. Jan daje świadectwo o tym, co osobiście zobaczył. Przede wszystkim mówi o swoim oglądaniu chwały Boga i Baranka: Ap 1, 2, 12, 17, 19; 5, 6; 6, 1; 14, 1, 14; 20, 11. Właściwie tylko słowa z Ap 20, 11 możemy odnieść do oglądania przez św. Jana Boga, pozostałe zaś perykopy ukazują Baranka – Syna Człowieczego¹⁴. Św. Jan wielokrotnie widzi Aniołów: Ap 5, 2, 11; 7, 1, 2; 8, 2; 10, 1, 5; 14, 6; 15, 1; 18, 1; 19, 17; 20, 1. Aniołowie obwieszczają Boże wyroki, są także wykonawcami Jego sądu. Oni także nieustannie oddają chwałę Bogu w niebiosach. Trzykrotnie określa ich nasz wizjoner jako aniołów potężnych: Ap 5, 2; 10, 2; 18, 21. W sferze niebiańskiej dostrzegamy także, oprócz aniołów, trony z zasiadającymi na nich starcami (Ap 20, 4), którzy czczą Boga. W sferze nieba (Ap 4, 1; Ap 19, 11; 21, 1, 2) św. Jan dostrzega siedem gwiazd (Ap 1, 20), szklane morze (Ap 15, 2) i dusze męczenników (Ap 6, 9; 7, 9; 20, 12).

Autor Apokalipsy osobiście widzi niezwykle istoty o cechach apokaliptycznych: Ap 8, 13; 9, 17; 13, 1, 2, 11; 16, 13; 17, 3, 6 (2 razy); 19, 19 (orła, konie, Bestie, ropuchy i Niewiastę pijaną krwią świętych). Tylko orzeł lecący przez środek nieba oraz konnica ukazane są w Apokalipsie po stronie dobra. Pozostałe istoty służą złu i czeka ich nagła i ostateczna zagłada. Z opisaną w Apokalipsie zagładą wszelkiej potęgi, wrogiej Bogu, wiąże się następne wizje Janowe: jeźdźcy czasów ostatecznych (Ap 6, 2, 5, 8) oraz opisy kosmicznych kataklizmów (Ap 6, 12; 9, 1).

Otwartym nadal pozostaje niezwykle frapujący problem, a mianowicie sprawa świątyni w niebiosach. Posiadamy bowiem dwa teksty właściwie wzajemnie się wykluczające: Ap 15, 5 i Ap 21, 22. Jednym z możliwych, logicznych tłumaczeń tych dwóch stojących w sprzeczności ze sobą miejsc jest różnica pomiędzy świątynią jako taką (Ap 21, 22) a świątynią Przybytku Świadectwa (Ap 15, 5).

γίνομαι

Termin γίνομαι oznacza: stawać się, zdarzyć się, przybyć gdzieś, znaleźć się gdzieś¹⁵. W Apokalipsie św. Jan odnosi go osobiście do siebie (Ap 1, 9, 10; 4, 2)¹⁶. W wymienionych zdaniach nasz wizjoner opisuje swoje uczestnictwo w tajemnicach objawienia¹⁷. W Ap 1, 9 mówi w sposób dość

¹³ Por. H. BACHMANN, W. A. ŚLABY, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 1370-1371.

¹⁴ Por. A. JANKOWSKI, *Apokalipsa św. Jana...*, dz. cyt., s. 270.

¹⁵ Por. R. POPOWSKI, *Wielki słownik...*, dz. cyt., s. 108-110.

¹⁶ Por. H. BACHMANN, W. A. ŚLABY, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 328-329.

¹⁷ Por. E. A. KUCKERKORN, M. D. MATEOS, T. KRAFT, *Apokalipsa...*, dz. cyt., s. 1687-1688.

prozaiczny, że przebywał na wyspie Patmos. Natomiast w pozostałych dwóch miejscach (Ap 1, 10 i 4, 2) stwierdza, że był w stanie zachwycenia (ἐν πνεύματι – dosł. „w Duchu”).

γράφω

Kolejne słowo –γράφω oznacza: pisać, zapisywać¹⁸. W swoim Objawieniu, św. Jan mówi o własnej czynności pisania w jednym tylko miejscu (Ap 10, 4)¹⁹, gdzie stwierdza, że chciał zapisać to, co powiedziało siedem gromów, ale „głos z nieba” zabronił mu tego²⁰.

ἐπιστρέφω

Termin ἐπιστρέφω oznacza: zawracać, obracać się²¹. Występuje on w Apokalipsie św. Jana dwukrotnie: Ap 1, 12 (2 razy)²² i mówi o czynności obracania się jej autora, w celu zobaczenia tajemnic Bożych.

ἐσθίω i κατεσθίω

Kolejne słowo, określające osobistą czynność św. Jana to wyraz ἐσθίω, który oznacza: zjadać, spożywać²³. Św. Jan dostał polecenie od anioła, aby spożył „książeczkę ostatecznych wyroków” (Ap 10, 10)²⁴. Podobnie mówi synonimiczne słowo κατεσθίω, które także tłumaczy się jako: zjadać, pożerać, pochłaniać²⁵. Występuje ono także w Ap 10, 10²⁶. Różnicą pomiędzy tymi słowami jest fakt, że termin κατεσθίω stosuje św. Jan na określenie czynności jedzenia wspomnianej wyżej książeczki, natomiast słowo ἐσθίω zdaje się zwracać uwagę na czynność trawienia tejże.

θαυμάζω

Termin θαυμάζω oznacza: dziwić się, zdumiewać się²⁷. O swoim osobistym zdziwieniu, św. Jan mówi tylko w Ap 17, 6²⁸, gdzie wyraża swoje przeżycie, którego źródłem był widok pijanej krwią świętych Niewiasty – Babilonu.

¹⁸ Por. W. BAUER, *Wörterbuch...*, dz. cyt., k. 330-332.

¹⁹ Por. H. BACHMANN, W. A. SLABY, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 347.

²⁰ Por. C. S. KEENER, *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, Warszawa 2000, s. 611.

²¹ Por. S. LÉGASSE, *ἐπιστρέφω*, [w:] *Exegetisches Wörterbuch...*, t. 2, dz. cyt., k. 99.

²² Por. H. BACHMANN, W. A. SLABY, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 672.

²³ Por. R. POPOWSKI, *Wielki słownik...*, dz. cyt., s. 236.

²⁴ Por. H. BACHMANN, W. A. SLABY, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 711.

²⁵ Por. W. BAUER, *Wörterbuch...*, dz. cyt., k. 834-835.

²⁶ Por. H. BACHMANN, W. A. SLABY, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 1019.

²⁷ Zob. G. BERTRAM, *θαυμάζω*, [w:] *Theologisches Wörterbuch...*, t. 3, dz. cyt., s. 27-42.

²⁸ Por. H. BACHMANN, W. A. SLABY, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 806.

κλαίω

Czasownik κλαίω oznacza: płakać, opłakiwać²⁹. W Apokalipsie św. Jan mówi jeden raz o swoim osobistym płaczu: Ap 5, 4³⁰. W cytowanym fragmencie nasz wizjoner opisuje swój płacz nad faktem, że nikt nie znalazł się godzien, by wziąć księgę z rąk Zasiadającego na tronie ani nawet na nią patrzeć.

λαμβάνω

Termin λαμβάνω oznacza: brać, chwytać, otrzymywać, przyjmować³¹. Św. Jan osobiście wziął z rąk anioła „książeczkę ostatecznych wyroków” (Ap 10, 10)³². Co stało się z nią dalej, wiemy już z powyższych badań³³.

λέγω

Ostatnim z określających osobiste doznania słów jest termin λέγω. Tłumaczy się go jako: mówić, rzec, wypowiadać się³⁴. Św. Jan, jak to widzimy w Ap 7, 14³⁵, wprost odpowiada jednemu ze Starców: „Panie, ty wiesz”.

Wnioski teologiczne

Jak to już widać po ogólnym spojrzeniu na powyższe słowa oraz na częstotliwość ich występowania, najważniejsze dla św. Jana było przede wszystkim świadectwo tego, co osobiście zobaczył (łącznie: 52) i usłyszał (28). Sprawy Boże, które zostały mu objawione za pośrednictwem anioła (por. Ap 1, 1), we własnej osobie przeżywał i brał w nich udział. Zgodnie z ogólnoludzkim doświadczaniem rzeczywistości, najwięcej miejsca poświęcił temu, co widział, i co ważne, rozróżnia swoje postrzeganie obrazów. Stosuje bowiem dwa różne pod względem intensywności poznawczej, choć synonimiczne terminy: βλέπω i ὁράω. Podobnie ma się sprawa z rzeczami, o których św. Jan słyszał (ἀκούω). Te tajemne słowa i dźwięki skrzętnie zapisał w swoim dziele. Najwięcej, bo aż 80 na 93 wszystkich słów (ponad 86 proc.), ma charakter pasywny w znaczeniu biernego odbioru wrażeń i doznań. Oglądanie i słuchanie zakłada aktywność tych postaci, które się postrzega i których się słucha. Niemniej jednak są w ostatniej księdze Biblii także takie słowa, które mówią o osobistej aktywności jej autora.

²⁹ Por. R. POPOWSKI, *Wielki słownik...*, dz. cyt., s. 338.

³⁰ Por. H. BACHMANN, W. A. SLABY, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 1037.

³¹ Por. W. BAUER, *Wörterbuch...*, dz. cyt., k. 917-920.

³² Por. H. BACHMANN, W. A. SLABY, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 1106.

³³ Por. E. A. KUCKERKORN, M. D. MATEOS, T. KRAFT, *Apokalipsa...*, dz. cyt., s. 1694.

³⁴ Por. H. HÜBNER, *λέγω*, [w:] *Exegetisches Wörterbuch...*, t. 2, dz. cyt., k. 853-857.

³⁵ Por. H. BACHMANN, W. A. SLABY, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 1166.

Autor Apokalipsy przemawia (λέγω) do jednego z 24 starców (zob. Ap 7, 14). Ważnym teologicznie miejscem jest także czynność pisania (γράφω), które zamierzał św. Jan. W przypadku bowiem, gdy on sam zapragnął zapisać głos siedmiu gromów, nie uzyskał zgody na umieszczenie ich słów w swoim dziele (zob. Ap 10, 4). Św. Jan lamentuje (κλαίω) nad faktem, że nie ma nikogo, kto byłby godny wziąć księgę z ręki Zasiadającego na tronie (zob. Ap 5, 4). On także osobiście bierze (λαμβάνω) z rąk anioła „książeczkę ostatecznych wyroków” i ją zjada (έσθίω i κατεσθίω).

Oprócz tych czasowników mówiących o osobistych doznaniach i przeżyciach św. Jana, ważne są także wydarzenia związane z całą jego osobą, a nie tylko z jednym ze zmysłów lub jakąś czynnością. Trzykrotnie mówi on o fakcie, że był (γίνομαι) na wyspie Patmos oraz był w zachwyceniu. Także on osobiście odwraca się (έπιστρέφω), aby ujrzeć tajemnice objawienia; podchodzi (άπέρχομαι) do anioła. Nasz wizjoner zadziwia się (θαυμάζω) nad perfidią wrogiego Kościołowi Babilonu.

Tak więc widzimy na podstawie dokonanych analiz, że dzięki słowom, które mówią o osobistych doświadczeniach wizjonera z Patmos, możemy pogłębić nasze rozumienie teologii Apokalipsy. W myśl bowiem dokumentów Kościoła mówiących o interpretacji Pisma Świętego, aby dobrze odczytać przesłanie poszczególnych ksiąg, należy poznać zamysł ich natchnionych autorów. Niniejszy artykuł pozwala nam poznać osobiste przeżycia jednego z nich, przez co realizuje powyższy wymóg bibliistyki.

Kraków

KS. BOGDAN ZBROJA

Summary

Personal experiences of Saint John portrayed in the Book of Revelation

The words of Apocalypse which Saint John wrote down in a singular number referring to himself can be focused on his sense of vision and of hearing as well as on his entire person. The visionary from Patmos takes vividly part in the mystery of God that reveals Himself. At the request of God he records what he has seen and heard. He describes his experiences in heavens. In the future, these experiences will impact on the occurrences on the earth. The above piece of writing may constitute a good prelude for a significant monograph on Saint John and on his experiences with regards to his relation with God.

POLECAMY

ks. Marian Szablewski CR

MSZA BEZ LUDU Znak jedności czy podziału?

ROZWÓJ HISTORYCZNO-TEOLOGICZNY

Kraków 2004

240 stron · format 145×205 mm · oprawa miękka · cena **20 zł**

Praca ks. dra Mariana Szablewskiego CR poświęcona jest zagadnieniu nadmiernego podziału wspólnoty eucharystycznej na liczne celebracje liturgiczne, czego ostateczną formą było mnożenie mszy bez ludu. Jest ona owocem jego żmudnych badań historycznych, jak też wieloaspektowej refleksji teologicznej. Rozprawa stanowi rzetelną pracę naukową, która wypełnia lukę w bibliografii polskiej i będzie cennym ubogaceniem literatury liturgicznej o dużym znaczeniu ekumenicznym, tym bardziej, że książka ukazała się także w języku angielskim.

Zamówienia

Wydawnictwo UNUM · ul. Kanonicza 3 · 31-002 Kraków
tel. (12) 422 56 90 · e-mail: unum@ptt.net.pl

Koszt przesyłki ponosi wydawnictwo.